

Editorial

Salutacions.

Feia temps que tenia certs remordiments per haver participat poc en les activitats de la ICHN. De fet, només hi havia treballat amb una certa regularitat quan, a començament dels vuitanta, representava dins la Junta el frustrat embrió de la Coordinadora Ornitològica Catalana (resumit en una molt pròpia i gallinàcia sigla: COC), al mateix temps que s'impulsaven els estudis de base per editar *Els sistemes naturals dels aiguamolls de l'Empordà*, que varen veure la llum molts anys després.

De cop, a finals de gener de 2000 els meus remordiments s'han esvaït del tot. L'amic Joaquim Maluquer i Sostres, darrer president de la ICHN, em va aconseguir convèncer perquè em presentés com a president de la nova Junta.

Primer de tot, he de dir que m'honora molt ser el president d'aquesta centenària Institució, i que espero poder col·laborar amb tota la Junta i tots els socis i sòcies perquè, d'aquí a cent anys, quan un altre Camarasa repassi la darrera centúria, pugui dir que hem ajudat a fer camí.

La segona cosa que volia dir és que passa poc sovint que la Junta entrant trobi la caixa raonablement plena i la taula vessant de projectes ben iniciats

i molt engrescadors. Tot això, evidentment, gràcies a la feina feta per l'anterior equip, del qual, per sort, queden qualificats representants en l'actual Junta. A tots ells, moltes gràcies.

Crec que la Institució, tal com vaig apuntar en l'article que em va tocar fer tot pensant com haurien de ser els propers cent anys, ha d'aprofundir en la línia de fiscalització de l'estat del patrimoni natural català, en la línia ja iniciada pel famós i utilíssim (per segons qui) «llibre blanc», i en la divulgació dels coneixements que es tenen sobre la gea, la flora i la fauna del país.

No en farem res, de ser un dels països del món amb els millors reculls i catàlegs sobre els sistemes i elements naturals, si no aconseguim que aquests coneixements es perpetuin i siguin coneguts per les actuals generacions i les que han de venir, que seran les que hauran de gestionar — més bé o més malament, amb més o menys sensibilitat— tot aquest important patrimoni, que, a més, és el nostre escenari vital.

Ho hem d'aconseguir: ens hi va el país i la qualitat de la nostra pròpia existència. ■

Jordi Sargatal i Vicens
President de la ICHN

Sessions científiques de la Institució

Metapoblacions vegetals

Antecedents

El concepte de *metapoblació* té el seu origen immediat en la integració de dues disciplines: a) la demogràfica tradicional en ecologia de poblacions; b) la genètica de poblacions. La fusió

d'ambdues disciplines es realitza en un context que reconeix el paper de l'espai com a element imprescindible a l'hora d'interpretar els processos i patrons ecològics observats a la natura.

(Continua)

Definició del concepte

El model conceptual bàsic de *metapoblació*, anomenat «clàssic», és el proposat per Levins (1969). Aquest model es pot resumir a partir de les premisses següents:

1) L'hàbitat adequat per al desenvolupament d'una espècie en particular es troba distribuït en l'espai de manera fragmentada, i forma un mosaic díscret.

2) A una escala regional, que depèn de les característiques de l'organisme considerat, totes les poblacions existents presenten un risc relativament elevat d'extinció.

3) Existeix igualment una certa capacitat de recolonització de l'hàbitat que en un determinat moment havia estat ocupat.

4) Les poblacions considerades presenten dinàmiques demogràfiques asincròniques, és a dir, una elevada variabilitat espacial, de manera que els processos d'extinció afecten independentment les diferents poblacions.

Atesa la importància que el concepte de metapoblació ha adquirit actualment, especialment a causa de les implicacions en l'àmbit de la biologia de la conservació, existeix la tendència a considerar qualsevol sistema fragmentat com una metapoblació en el sentit clàssic. Remarquem, però, que el model, com molts d'altres, és una simplificació conceptual de la realitat i que, possiblement, no es pot realitzar una translació directa del concepte en la interpretació dels sistemes naturals (Harrison i Taylor, 1997). De fet, són escassos els exemples comprovats d'aquest tipus de funcionament, especialment pel que fa als organismes vegetals. Cal citar, però, els estudis realitzats per Menges (1990), on es posa de manifest la importància dels aspectes anteriorment esmentats sobre la persistència de l'espècie herbàcia *Pedicularis furbishae*.

Independent de l'existència real de metapoblacions vegetals, el concepte ha servit per remarcar aspectes que tradicionalment no han estat prou tinguts en compte, com són el paper de la dispersió, la possibilitat d'extinció i colonització de nous hàbitats, així com el grau de sincronia demogràfica de les poblacions naturals.

A continuació presentem els estudis que actualment es porten a terme sobre alguns sistemes vegetals, que permeten posar en evidència aquests aspectes, i considerem la possibilitat d'aplicació del concepte clàssic de Levins per interpretar-ne el funcionament.

Anàlisi de la variabilitat espaciotemporal en *Ramonda myconi*

Durant aproximadament set anys s'ha estudiat el comportament demogràfic de l'espècie en cinc poblacions situades en

les valls de la cara nord de la serra del Cadí. Les anàlisis de la descomposició de la variància en els seus components espaciotemporals mostren diferents patrons de variabilitat en funció de la característica demogràfica considerada: creixement, supervivència, esforç reproductiu, efectes de la depredació, etc. Per tal de resumir aquests diferents aspectes del cycle vital en un valor de tipus sintètic, com ara la taxa de creixement, es desenvolupa un model matricial de probabilitats de transició.

Els valors calculats de les taxes de creixement de les diferents poblacions mostren un alt grau de sincronia al llarg dels anys. Aquesta sincronia es relaciona amb variables climàtiques, com ara la precipitació i la temperatura. No sembla, doncs, que es pugui parlar d'un tipus de funcionament com el descrit per a les metapoblacions.

Estudi de la relació entre distribució geogràfica i característiques vitals en el gènere *Centaurea*

S'intenta relacionar les característiques morfològiques i del cycle vital de diverses espècies del gènere *Centaurea* (vint espècies) amb el rang de distribució geogràfica que ocupa cada una d'elles en la regió mediterrània. Les característiques analitzades inclouen la morfologia de les llavors, les condicions de germinació, el cycle vital, la dispersió primària i secundària, i el sistema de reproducció.

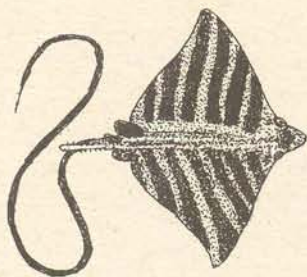
La distribució geogràfica es troba fortament correlacionada amb les característiques de dispersió a llarga distància (dispersió primària). En aquest sentit, s'estableixen dues hipòtesis alternatives. Les espècies amb una distribució més àmplia, amb una capacitat més gran de dispersió, ho serien gràcies a una capacitat més gran per colonitzar els nous hàbitats disponibles; admeten, així, implícitament una dinàmica en metapoblacions. Alternativament, exclouent la possibilitat de colonització, una elevada capacitat de migració (dispersió) permetria el manteniment d'una entitat taxonòmica a una escala geogràfica més àmplia.

Estudi sobre la biologia de l'espècie endèmica *Centaurea corymbosa*

L'espècie objecte d'estudi és representada per un total de sis localitats conegudes, amb un nombre total d'efectius variable i un grau elevat de diferenciació genètica, la qual cosa indicaria una reduïda capacitat de migració entre localitats relativament properes. L'èxit de creació de poblacions «artificials» en localitats suposadament adequades demostra l'existència d'hàbitats per a la colonització. Així mateix, les dades sobre variabilitat genètica i característiques de dispersió de les poblacions semblen indicar que una d'elles es fruit d'un procés de colonització relativament recent.

Així mateix, la dinàmica poblacional i la dispersió, tant per llavors com mitjançant el

(Continua)

pol·len, en el si de cada una de les localitats, sembla indicar una forta estructuració en subpoblacions dins de cada localitat. Els estudis preliminars realitzats amb models demogràfics indiquen la necessitat d'incorporar una dinàmica del tipus de la metapoblació per tal d'explicar el manteniment del nombre d'efectius en cada una de les localitats.

En aquest cas, doncs, tot sembla indicar l'existència de dinàmica metapoblacional, fins i tot a diferents escales espacials.

Referències

ANDERSON, R. M.; MAY, R. M. (1991). *Infectious Diseases of Humans: Dynamics and Control*. Nova York: Oxford University Press.

ANDREWARTHA, H. G.; BIRCH, L. C. (1954). *The Distribution and Abundance of Animals*. Chicago: University of Chicago Press.

HANSKI, I.; SIMBERLOFF, D. (1997). «The metapopulation approach». A: HANSKI, I.; GILPIN, M. E. [ed.]. *Metapopulation Biology: Ecology, Genetics and Evolution* Londres: Academic Press, p. 5-26.

HARRISON, S.; TAYLOR, A. D. (1997). «Empirical evidence for metapopulation dynamics». A: HANSKI, I.; GILPIN, M. E. [ed.]. *Metapopulation Biology: Ecology, Genetics and Evolution*. Londres: Academic Press, p. 27-42.

LEVINS, R. (1969). «Some demographic and genetic consequences of environmental heterogeneity for biological control». *Bull. Entomol. Soc. Am.*, núm. 15, p. 237-240. ■

Cursos naturalistes

Ordinadors i Natura

Els dies 29 i 30 de gener d'enguany es va celebrar a Can Jordà (Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa) el curs naturalista «Natura i ordinadors. Aplicació dels sistemes d'informació geogràfica a la gestió d'àrees protegides», organitzat per la Institució i pel Parc Natural.

Els professors del curs van ser Arnald Marcer i Carles Dalmases, del CREA, que treballen en el programa Miramon i en el projecte Vulcà, el sistema d'informació geogràfica que s'està desenvolupant al Parc Natural.

El curs va ser un èxit per l'interès que va suscitar: es van cobrir les vint-i-cinc places i unes altres vint-i-cinc persones van quedar a la llista d'espera. Actualment s'està estudiant la possibilitat de realitzar-ne un segon torn per poder satisfer aquesta demanda.

Durant el curs, els professors van presentar els sistemes d'informació geogràfica i el programa Miramon, i ràpidament els assistents van poder observar de manera pràctica, a partir de diferents exercicis aplicats a la gestió del territori, com funciona el programa i les possibilitats que ofereix. ■

El seguiment de rastres a la neu

El curs de seguiment de rastres a la neu es va dur a terme els dies 12 i 13 de febrer, organitzat juntament amb el Parc Natural del Cadí-Moixeró, i va ser impartit per Jordi Garcia Petit, biòleg i director d'aquest Parc Natural, que ha realitzat diversos treballs en aquest camp i que té una experiència important en el tema.

El curs començà dissabte al matí al Centre d'Informació del Parc Natural, amb l'assistència de vint-i-un participants. En primer lloc, es va fer una presentació de les característiques del curs i dels rastres de les espècies que es podrien trobar a les sortides de camp. Es va informar els assistents que per les condicions meteorològiques anòrmals d'aquest hivern, amb nevades molt escasses (l'última va ser el novembre), es treballaria sobre tota mena de rastres.

Tot seguit es va realitzar una sortida al Puigllançada, on es van poder observar

alguns ramats d'isards i els seus rastres a la neu de l'estatge alpí; tot i la poca quantitat de neu caiguda aquesta temporada i el mal estat en què es troba, es van poder identificar alguns rastres de petjades damunt la neu, com també altres rastres d'espècies pròpies de l'estatge alpí, com les de la perdiu xerra. En aquesta sortida també es va mostrar als alumnes la metodologia i les eines bàsiques per al seguiment de rastres.

Dissabte a la tarda, a la seu del Parc Natural es van explicar als alumnes les característiques del mantell nival i la seva evolució. Seguidament es va realitzar una projecció de diapositives de les petjades a la neu que no s'havien pogut observar al matí, així com d'altres rastres d'espècies alpines.

Diumenge al matí es va anar, tot vorejant el Pedraforca, cap a Gósol, a l'anomenada *ruta del pela-roques* a l'estatge subalpí, on es van observar diversos excrements, restes alimentàries i altres rastres de guineu,

(Continua)

Curs d'especialització sobre «biodiversidad»

Prof. Gonzalo Halffter, Professor Nacional Emèrit (Instituto de Ecología, Mèxic) i catedràtic UNESCO (Universitat de Barcelona)

En el marc de les activitats de la Càtedra UNESCO de Medi Ambient i Desenvolupament Durable de la UB, s'anuncia que l'esmentat curs (3 crèdits), dirigit preferentment a estudiants de segon cicle i a postgraduats de les carreres de biologia i ciències ambientals, s'impartirà entre els dies 13 de març i 14 d'abril, cada dilluns, dimecres i divendres, de 18 a 20 hores, a l'aula 17 de l'aulari de biologia (Facultat de Biologia, UB).

Els qui esteu interessats a assistir-hi, poseu-vos en contacte amb el coordinador del curs, el doctor Joan Domènec Ros (Departament d'Ecologia, UB), al telèfon 934 021 511, o bé a l'adreça electrònica: jros@porthos.bio.ub.es.

Novetats bibliogràfiques

Amb el canvi d'any ha vist la llum la monografia *Estudis biosistemàtics en Euphorbia L. a la Mediterrània occidental*, de Joan Simon i Josep Vicens («Arxius de les Seccions de Ciències», núm. cxxii, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1999).

L'obra recull el contingut de les respectives tesis doctorals dels autors, investigadors del GREB (Laboratori de Botànica, Facultat de Farmàcia, UB), que foren mereixedores del Premi Pius Font i Quer de Botànica el 1996.

El treball, editat a cura de Josep Vigo, és una monografia sobre les lleterasses de càpsules berrugoses (grups d'*Euphorbia flavicoma* i d'*E. squamigera*) de l'àmbit geogràfic de la Mediterrània occidental entesa segons el criteri de Font i Quer, és a dir, l'arc que va dels Alps fins a Tunísia.

El tractament biosistemàtic utilitzat inclou des del treball minuciós amb material d'herbari (tipificacions nomenclaturals, biometria, corologia, etc.) fins a dades d'anatomia i de micromorfologia amb microscòpia electrònica i dades obtingudes a partir de material viu (fenologia, ecologia, citogenètica) i de l'estudi de les poblacions naturals. El tractament numèric dels resultats permet fer una proposta sistemàtica raonada pel grup que ha permès aclarir el confús panorama taxonòmic previ d'aquest grup de plantes i proposar un esquema de relacions filogenètiques a partir de la citobiogeografia.

En venda a l'IEC

esquirol, ratolí de bosc, etc. A la tarda, també a la seu del Parc, es va realitzar una altra projecció de diapositives sobre

diferents rastres i es van poder observar de prop i tocar diferents mostres d'excrements, restes alimentàries, banyes, plomes i altres. ■

Consell Directiu

Composició del nou Consell Directiu

La composició del Consell Directiu, després de la votació per a la renovació de càrrecs realitzada durant l'Assemblea General del 20 de gener de 2000, és la següent:

Presidència	Jordi Sargatal i Vicens
Vicepresidència	Ferran Rodà i de Llanza
Secretaria	Josep Germain i Otzet
Tresoreria	Joan Pino i Vilalta
Vocals	Ignasi Cebrian i Ester Guillem Chacón i Cabas Cèsar Gutiérrez i Perearnau
	Jordi Llorens i Poca Joan Maluquer Margalef

Joan Mir i Puyuelo
Jordi Pietx i Colom
Miquel Rafa i Fornieles
Llorenç Sáez i Goñalons
Andreu Salvat i Saladrigas

A les reunions del Consell Directiu també assisteixen Florenci Vallès, en representació de la Delegació del Bages; Carles Balasch, com a representant de les comarques de ponent, i Oriol Riba, com a delegat de l'IEC. D'acord amb el que estableixen els Estatuts, també hi poden assistir els representants de les societats adherides o dels grups de treball de la mateixa Institució. ■

Projectes

Conservació i ús sostenible de la diversitat biològica a Catalunya

El passat 17 de gener la Secció de Ciències Biològiques de l'IEC va donar el seu suport al document *Objectius i accions per a la conservació i ús sostenible de la diversitat biològica*, el qual recull les propostes presentades pels diferents especialistes que van participar en els treballs de base de l'Estratègia catalana per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica. Aquest mateix document ja havia rebut anteriorment el suport de les seccions de Filosofia i Ciències Socials i de Ciència i Tecnologia de l'IEC.

Abans de finals de febrer, es preveu que el president de l'Institut presentarà aquest

document al conseller de Medi Ambient. Posteriorment, s'haurà de presentar també a les altres conselleries amb competències relacionades amb la biodiversitat. Igualment, es pensa presentar al Parlament de Catalunya.

El text d'aquest document estarà disponible aviat a la pàgina web de la Institució per a tots el qui estiguin interessats a consultar-lo. El document *La conservació de la diversitat biològica a Catalunya: Fets i reptes*, que recentment ha estat tramès a tots els membres de la Institució i a nombroses entitats i institucions, presenta un resum de les propostes principals. ■

Nous projectes

Enguany, des de la Institució es volen endegar dos nous projectes: un relacionat amb l'estudi naturalista de la vall d'Alinyà (Alt Urgell) i un altre basat en l'avaluació del sistema d'espais naturals protegits de Catalunya. En ambdós projectes, però especialment en el relacionat amb l'avaluació dels espais naturals protegits a

Catalunya, serà molt important poder comptar amb la col·laboració i la participació dels nombrosos membres de la Institució estudiosos i coneixedors dels diversos espais protegits. Des d'aquestes mateixes pàgines del *Notícies* ja s'anirà informant sobre com es pot participar en aquests projectes. ■

Societats adherides

La Societat Catalana de Micologia

Fou fundada l'any 1973 per uns quants naturalistes, en part universitaris, interessats en el grup dels bolets i influïts pels treballs de Font i Quer, Codina,

Malençon, Bertault, etc.. Es reuneixen cada setmana al Departament de Botànica de la Facultat de Biologia de la UB i freqüentaven cursets, excursions i exposicions organitzats

(Continua)

pel mateix Departament, en col·laboració amb l'Institut Botànic de Barcelona, en aquella època també dirigit per Oriol de Bolòs, que en fou nomenat soci honorífic. El grup inicial de setanta-cinc fundadors ha anat augmentant fins als tres-cents socis actuals.

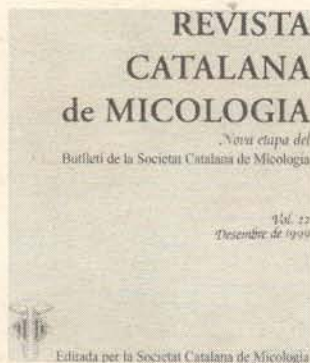
La SCM es reuneix setmanalment a la Facultat de Farmàcia de la UB per comentar les recol·leccions i fotografies de fongs fetes pels socis; també disposa d'un local social on es fan reunions, conferències, curssets d'iniciació, assemblees i altres activitats. La seva adreça és: Societat Catalana de Micologia, carrer de la Marina, 94, 1r 4a, 08018 Barcelona.

El president actual és Xavier Llimona, i el secretari és Antoni Duran, amb el qual es pot contactar al telèfon 934 234 378 o bé a l'adreça electrònica: DURANTOR@teleline.es.

La SCM també organitza excursions per a principiants i exploracions micològiques, i col·labora en nombroses exposicions i curssets sobre bolets. Tot i que l'aspecte lúdic de la micologia hi és cultivat, ha estat possible que un bon grup de socis atenyin un notable nivell científic que els permet fer una valuosa aportació al coneixement dels

bolets de Catalunya i col·laborar en el projecte Biodiversitat dels Fongs de Catalunya de l'Institut d'Estudis Catalans. Els micòlegs de camp procedents de l'àmbit acadèmic també hi estan integrats.

Bona part dels resultats d'aquesta recerca es publica anualment a la *Revista Catalana de Micologia*, que s'envia a tots els socis i que, a més, s'intercanvia amb un gran nombre de revistes de micologia de tot el món. Producte d'aquest intercanvi és una de les millors hemeroteques catalanes sobre micologia. Es troba al local social i es pot consultar els dimarts, de sis a nou del vespre.

Però la publicació més coneguda de la SCM és la col·lecció *Bolets de Catalunya*. Cada una de les carpetes conté cinquanta fitxes, cadascuna de les quals amb una fotografia de gran qualitat d'una espècie de fong en el seu ambient natural, a l'anvers, i amb una descripció al revers. Se n'han publicat divuit números que cobreixen un total de nou-centes espècies. El número 19 s'està preparant.

Un cop acceptada com a entitat adherida de la ICHN, és possible que, si hi ha prou interès, es creï un grup de treball de liquenologia. ■

Activitats de la Delegació del Bages

Curs sobre el medi natural del Bages

Objectius

Es pretén explicar sobre el terreny i mitjançant xerrades il·lustrades amb diapositives aspectes botànics, ecològics, geològics i zoològics de la natura que ens és més propera. Aquestes activitats tindran com a fi ampliar els coneixements dels assistents i, a la vegada, aportar recursos (guions, qüestionaris, itineraris) i idees per tal d'ajudar-los a programar i a realitzar excursions amb els seus alumnes.

Programa

Aquest curs constarà de cinc classes, d'una hora i mitja de durada, i de cinc excursions matinals. Les classes teòriques es realitzaran els divendres (els quatre divendres de maig i el primer divendres de juny) de les 19 a les 20.30 h, a la Unoversitat Politècnica de Catalunya de Manresa. Els dissabtes següents es realitzaran les sortides matinals, de les 9 h a les 14.30 h. Cadascuna de les sortides estarà

relacionada amb el tema exposat a la classe precedent. Amb vista al currículum personal, es comptarà com un curs de trenta hores.

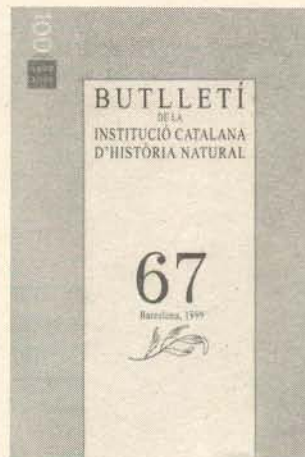
Divendres dia 5 de maig: La geologia del Bages. Classe a cura d'Oriol Oms.

Dissabte dia 6 de maig: La ruta dels pous de glaç. Recorregut per la zona més feréstega del terme de Manresa i per àrees limítrofes dels termes de Sant Salvador de Guardiola i Castellgalí, el desconegut sud-oest. Es visitaran dos pous de glaç recòndits i ben conservats, un dels quals envoltat d'una roureda amb auró negre molt interessant per la seva biodiversitat. Es visitaran dues pedreres i es resseguiran els bonics gorgs de la riera de Guardiola.

Divendres dia 12 de maig: La salinització de les aigües de la conca del Llobregat-Cardoner. Classe a cura de Jordi Badia.

(Continua)

Novetats Bibliogràfiques

Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural, número 67

Butlletí de la Societat Catalana de Lepidopterologia, núm. 83

Circular de la Societat d'Història Natural de Balears, número 19. 12 pàgines

Dissabte dia 13 de maig: El Montsalat i la Malesa. Visita al Montsalat de Sallent, una muntanya de color rosa d'origen recent que creix d'un dia a l'altre. Al seu entorn es pot estudiar la formació de plecs en un temps rècord i la salinització d'aqüífers i d'aigües superficials. A tocar de la muntanya desèrtica devoradora de natura hi ha una de les joies del pla del Bages: la roureda de la Malesa, envoltada de prats blaus de jonça florits on podrem trobar diverses espècies d'orquídies.

Divendres dia 19 de maig: La vegetació del Bages. Classe a cura de Florenci Vallès.

Dissabte dia 20 de maig: La vall de la riera de Rajadell a Manresa.

Itinerari que segueix la riera de Rajadell fins al Xup partint del bosc del Balcells, a la base de Collbaix. Es tracta d'un itinerari proper a la ciutat i molt variat en el qual hi ha molt bones mostres de la majoria de les comunitats vegetals que hi ha al Bages. Pel que fa a la geologia són interessants els estudis sobre la formació de Collbaix i sobre el trànsit entre l'Eocè marí i l'Eocè continental. Veurem molts arbres centenaris, dues boniques fonts enmig d'un bosc caducifoli frondós, un gorg envoltat de roca esculpida per la natura i un bosc d'aurons negres amb una gran teixonera habitada que probablement és únic a Catalunya.

Divendres dia 26 de maig: El foc forestal a la Catalunya central i la regeneració de la vegetació. Classe a cura de Florenci Vallès.

Dissabte dia 27 de maig: Després del foc.

Visita en cotxe a diferents indrets cremats durant les darreres tres dècades. S'estudiarà el procés de successió després del foc i, en particular, l'expansió del matabou a Montserrat, l'expansió del pi blanc en detriment de la pinassa i l'aparent substitució de les pinedes per rouredes, alzinars i arboçars.

Divendres dia 2 de juny: La fauna del Bages. Classe a cura de Ramon Solà i Marc Vilarnau.

Dissabte dia 3 de juny: La roureda de roure de fulla gran de la canal de les Teixoneres.

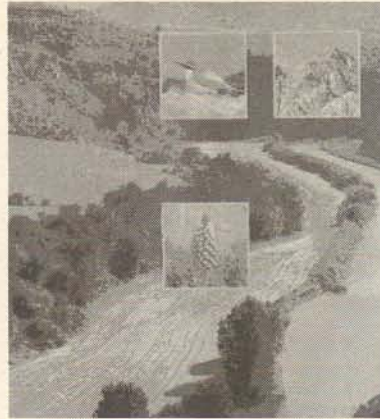
Recorregut a l'entorn del Montcau amb visita a una important illa de bosc caducifoli eurosiberià amb presència de faig que es troba a mig camí entre Terrassa i Manresa, en el terme de Mura. Es tracta d'una de les rouredes d'aquestes característiques més ben con-

servades de Catalunya. Veurem també el roure del Palau, un magnífic exemplar que és un híbrid entre el roure martinenc i el roure de fulla gran.

El programa, tant pel que fa als continguts com pel que fa a les dates i a l'horari, pot patir petites modificacions en funció de les preferències dels participants en el curs.

Professorat

Membres de la Delegació del Bages de la Institució Catalana d'Història Natural coordinats per Florenci Vallès i Sala. ■

Projecte de recuperació de la ribera del Llobregat a Molins de Rei

El passat 17 de gener, el senyor Josep Janés, alcalde de Molins de Rei i membre de la Institució, va presentar als membres del Consell Directiu la *Proposta de recuperació i millora de la riba del riu Llobregat en el terme municipal de Molins de Rei*. Aquesta proposta ha estat elaborada com a complement del projecte d'endegament del marge esquerre del riu que ha presentat el Ministeri de Foment en relació amb la prolongació de l'autovia i del ramal ferroviari del Baix Llobregat.

Amb aquesta proposta, l'Ajuntament i tot un seguit d'entitats i associacions de Molins de Rei volen evitar que es malmeti el treball de molts anys per recuperar el medi natural i l'ús social del riu. Qualsevol persona interessada a consultar aquest document, ho pot fer a la secretaria de la Institució.

In memoriam

Petit record del nostre consoci Francesc Masclans

El 18 de gener d'aquest any 2000 acabat d'estrenar se'ns va endur de Barcelona, després d'una curta malaltia i amb gairebé noranta-cinc anys de bona salut (havia nascut a Sants el 6 de març de 1905), el mestre i botànic Francesc Masclans i Girvès. Tot esperant una notícia biobibliogràfica seva al nostre butlletí –feta per persones més adients que qui signa–, no podíem deixar passar la trista nova del seu traspàs sense dir-ne alguna cosa en la primera edició possible de les *Notícies de la ICHN*. Primer, per la importància de les seves contribucions en botànica –i en la cultura en general– del nostre país; i, després, perquè era un dels socis més antics dels que hi ha actualment a la Institució.

El pare de Francesc Masclans era farmacèutic (també ho va ser un dels seus germans, Rafael, el qual va escriure alguna cosa de contribució remarcable per a la història de la farmàcia catalana) i d'ell devia rebre les primeres influències que més tard el decantaren cap al treball naturalista. Masclans, però, estudià magisteri a l'Escola Normal de Barcelona. Ultra això, mantingué contactes amb molts botànics catalans, des dels temps de Pius Font i Quer. Un altre botànic i mestre de botànics, Oriol de Bolòs, va esdevenir, a més, el seu gendre en casar-se amb la seva filla Margarida. Aquestes coneixences i col·laboracions li devien facilitar la seva feina de recerca i divulgació en aquest àmbit de les ciències naturals. Durant quaranta anys (de 1927 a 1967) exercí de

(Continua)

mestre. De primer al Pallars, després a Barcelona –en el famós grup escolar Lluís Vives del Patronat Escolar de Barcelona dels temps republicans. Represaliat per catalanista, després de la guerra de 1936-1939 hagué de patir un desterrament forçós en terres castellanes, fins que el 1941 retornà a Barcelona, on ensenyà fins a la jubilació.

De fet, la darrera frase és inexacta. Masclans no ensenyà només fins a la seva jubilació, sinó que ho féu de manera permanent fins al darrer moment, i, a més, ho continuarà fent amb algunes de les seves obres, que ara comentarem breument. La seva bibliografia comprèn una vintena de treballs, publicats entre 1930 i 1981; hom en pot trobar les referències –juntament amb dades biogràfiques– a «Homenatge a Francesc Masclans. 90 aniversari. L'home, el mestre, el botànic», editat pel Districte de Sants-Montjuïc de l'Ajuntament de Barcelona el 1995. En el camp de la recerca botànica, publicà treballs de flora i vegetació de diferents zones de Catalunya, com el Segrià, l'Urgell, les muntanyes de Prades i la conca del Gaià. També és autor d'articles de sistèmica sobre els gèneres *Rosa* i *Coris*. Altres aspectes de la seva obra publicada són qüestions sobre excursionisme i naturalisme, folklore vinculat als éssers vivents i educació. Probablement, però, les seves obres més conegudes i que han contribuït granment a la formació botànica de moltes generacions de casa nostra han estat les dedicades als arbres, als arbusts, a les lianes i als noms catalans de les plantes.

Certament, pocs naturalistes, professionals o afeccionats del nostre país poden dir que no s'han iniciat en la determinació dels vegetals amb la *Guia per a conèixer els arbres* i la *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes*, publicades per l'Editorial Montblanc-Martín el 1958 i el 1963, respectivament. Amb claus molt senzilles, mots entenedors, bones il·lustracions de les espècies i mapes de distribució, ambdós llibres feien –fan– planer allò que no és pas tan evident: trobar el nom científic (i el popular) d'una planta a partir de l'observació de les seves característiques. Aquestes obres poden ser utilitzades, en un primer nivell d'aprofundiment, per a això

que hem descrit, però, a més –si es llegeixen amb detall–, són font de moltes dades sobre les espècies classificades i sobre altres temes més generals, com els tipus de vegetació dels Països Catalans. Convé remarcar que aquests treballs clàssics de Masclans no han perdut pas la vigència; han estat reeditats en nombroses ocasions i un d'ells –el dels arbres– ho ha estat fins i tot en format de CD-ROM (el 1997 a càrrec de Barcelona Multimedia).

L'altra aportació cabdal de Masclans a la cultura catalana ha estat en el camp de la fitonímia. Tots els botànics del país, i moltes altres persones interessades per la natura i per la llengua catalana, fem servir sovint els seus treballs relatius als noms de les plantes. El primer, poc conegut pel gran públic, és l'article «La Virgen santísima en los nombres populares de las plantas» (Madrid, 1948), però els més rellevants són uns altres dos estudis. D'una banda *Els noms catalans dels bolets (ordre dels agaricals)*, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans el 1975; es tracta no només d'un recull dels noms dels principals bolets de casa nostra, sinó que conté claus de determinació i dades de distribució de les diferents espècies. I, sobretot, la seva obra clau en aquest àmbit: *Els noms vulgars de les plantes a les terres catalanes*, publicada per l'IEC el 1954 i reeditada, en versió revisada i ampliada amb el títol *Els noms de les plantes als Països Catalans*, el 1981 pel Centre Excursionista de Catalunya i l'Editorial Montblanc-Martín. En aquest llibre –fruit de recerques de camp i bibliogràfiques força àmplies– es recullen, de manera ben documentada i amb un text previ molt interessant, gairebé deu mil noms catalans de plantes, procedents de pràcticament tots els racons del nostre domini lingüístic, amb llur equivalència amb el nom científic.

En una entrevista que la botànica M. Àngels Bonet li va fer el 1995, Francesc Masclans digué que «educar és fer viure» i que ell havia pretès ser «un mestre que buscava aclarir coses». Sens cap mena de dubte la seva obra n'ha aclarides moltes, de coses, i ha ajudat a viure moltes de les persones que hem fet de la natura la nostra professió, la nostra afeció, o ambdues coses alhora. ■

Col·laboració amb altres entitats

Xarxa Temàtica d'Estudi de la Biodiversitat

El passat dia 17 de gener va tenir lloc a la Facultat de Ciències de la UAB la una nova reunió de la Xarxa Temàtica d'Estudi de la Biodiversitat en la qual hi participa la Institució.

Es va informar de la incorporació de nous grups a la xarxa, el de la UAB i el Centre de Biodiversitat d'Andorra. El Dr. Jordi Jordana, del Departament de Patologia i

Producció Animals, va presentar les línies de treball del seu grup, centrades en la caracterització genètica de races autòctones de bestiar domèstic i en els plans per a la seva conservació i recuperació.

A continuació, i en representació de la Institució, Josep Germain va presentar el document *Objectius i accions per a la conservació i ús sostenible de la diversitat biològica*

11th Plant Taphonomy Meeting

La Institució és una de les entitats organitzadores de l'onzena reunió internacional sobre tafonomia vegetal que tindrà lloc a Barcelona els dies 11 i 12 de novembre.

Tots aquells que estiguin interessats en aquesta especialitat o en conèixer més detalladament el programa de la reunió, poden consultar la pàgina web que la Institució hi dedicarà de manera especial a partir del mes de març. L'adreça serà la següent <www.iec.es/ichn/taphonomy>.

ca, que ja s'havia distribuït als assistents per via electrònica abans de la reunió. En aquest document es reuneixen les propostes de la cinquantena de grups d'especialistes molt diversos que varen elaborar la diagnosi prèvia a l'elaboració de l'estratègia catalana per a la biodiversitat, un projecte de l'Institut d'Estudis Catalans realitzat amb finançament del Departament de Medi Ambient.

Es va obrir un debat entre els assistents sobre els continguts del document. Després d'una sèrie d'intervencions d'àmbit general, el debat es centrà en discutir quines coses concretes podria fer la Xarxa en el marc d'aquest document.

Es va acordar que la Xarxa podria incidir en les qüestions següents:

- Proposar al Comissionat d'Universitats i Recerca que en el III Pla de Recerca de Catalunya es consideri prioritària la recerca sobre la conservació i ús sostenible de la diversitat biològica.
- Promoure la catalogació de la diversitat biològica de Catalunya i el

desenvolupament de les bases de dades necessàries.

- Fomentar la recerca sobre la conservació, la utilització sostenible, i el significat funcional de la diversitat biològica, en tots els seus nivells (gens, espècies, ecosistemes).
- Impulsar la publicació d'una sèrie de monografies sobre la diversitat biològica, incloent obres d'identificació dels diferents grups taxonòmics.

En aplicació d'aquestes propostes, el dia 8 de febrer es va mantenir una reunió amb el Director general de Recerca, Dr. David Serrat, per presentar-li els acords de la Xarxa. Totes les propostes presentades van ser acollides molt favorablement, i es va considerar necessari incorporar la recerca sobre biodiversitat en el III Pla de Recerca de Catalunya.

Molts altres temes es van tractar en aquesta reunió, però de tots potser mereix destacar-se l'interès en reactivar totes les qüestions relacionades amb el proposat Museu d'Història Natural de Catalunya. ■

Projecte Alba-Ter: inici de la finalització

Després de tres anys de treball, el Projecte Alba-Ter¹ centrada en la redacció de les diagnosi i l'establiment de les propostes de gestió. Fins ara s'han desenvolupat les dues fases prèvies, marcades per la recollida d'informació, el treball de camp i la realització d'enquestes temàtiques a tots els ajuntaments de la riba, amb l'objectiu de completar les mancances d'informació existents.

Amb tot, la magnitud del projecte no ha permès començar cada una de les fases després de la finalització de l'anterior, sinó que s'han desenvolupat de manera paral·lela.

Ara, tot aquest volum d'informació ens ha de permetre fer les diagnosi específiques. Concretament, se n'estan elaborant de patrimoni cultural, de patrimoni natural, d'usos i qualitat de l'aigua, d'activitat econòmica i mercat de treball, d'activitat socioterritorial i d'activitat urbanística. Una informació inicial que s'ha de treballar per tal que sigui útil al màxim. Modelar aquesta informació és indispensable per atorgar sentit a la feina realitzada prèviament; és la cocció d'uns ingredients de primera qualitat que, quan són crus, no es poden digerir.

La realització d'aquestes diagnosi ens permetrà conèixer molt millor el riu Ter i el seu entorn. Disposarem d'una actualització de tot el patrimoni natural, monumental i arqueològic vinculat al riu i als usos de l'aigua i, a més, podrem fer una anàlisi DAFO (debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats) de cada àmbit estudiat.

¹Aquesta tasca ha estat encarregada a les universitats de Vic, Girona i Barcelona, les quals, treballant coordinades per l'àrea

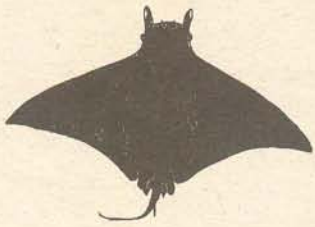
tècnica del Consorci, porten a terme la redacció del Pla Estratègic de la Conca del Ter i la implementació d'un sistema d'informació geogràfica.

El Pla Estratègic ha d'esdevenir un instrument de planificació de tot el territori que integra la conca fluvial del riu. Ha de marcar les línies de treball que s'han de portar a terme i les actuacions concretes que s'han de realitzar globalment a tota la conca i en cada una de les poblacions. El Consorci Alba-Ter ha optat per la planificació estratègica, perquè es tracta d'un procés orientat a l'acció.

El *Sistema d'informació geogràfica (GIS)*, realitzat des del Servei de Sistemes d'Informació Geogràfica i Teledetecció (SIGTE) de la Universitat de Girona, és un document de síntesi que integrarà tota la informació que ha estat recollida pel Pla Estratègic, tant la que prové del treball de camp com la que prové de diverses fonts estadístiques, elaborada pels tècnics corresponents. El GIS ha de facilitar la màxima divulgació del projecte.

El Projecte Alba-Ter, pròpiament dit, finalitzarà el mes de desembre d'aquest any 2000, moment en què s'entregarà a la Unió Europea. No obstant això, el Consorci ja ha començat a treballar perquè els resultats del projecte puguin, a poc a poc, materialitzar-se. L'objectiu final del projecte és retornar el riu als ciutadans, i la redacció de l'estudi només és la primera pedra per aconseguir-ho.

Projecte presentat al *Notícies de la Institució* en el núm. 16, març-abril de 1998. Per a més informació: 938 515 022 o bé a l'adreça electrònica: vd19137@autovia.com.

Revista Magma

Magma: Notícies del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa és el nom de la nova publicació editada pels gestors del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, rebuda recentment a la ICHN. En l'editorial d'aquest primer número (número 0, hivern del 2000), els objectius queden clarament definits: la revista és un dels mecanismes «perquè és produeixi la informació i participació necessàries de la població local en la conservació de la zona». Informar per implicar la població en la contribució de les tasques de conservació.

La revista consta de setze pàgines on s'hi poden trobar dotze seccions: editorial, volcans, flora i vegetació, fauna, indrets, pàgina central, inversions, turisme, divulgació, enquesta i agenda d'activitats.

Aquest primer número destaca, en portada i a la secció de pàgina central, l'actualitat de la construcció de la variant de Castellfollit de la Roca, la N-260 en el tram comprès entre Besalú i Olot. S'expliquen les mesures ambientals per reduir l'impacte ambiental i social de l'obra. En les altres seccions s'hi tracten temes prou diversos i noticiables. Per exemple, en la secció de volcans, s'informa de la inclusió de dos nous volcans a la llista dels trenta-vuit volcans coneguts i cartografiats de la Zona Volcànica de la

Garrotxa: el volcà de Bac de Tries, al terme municipal d'Olot, i el volcà de la Tuta de Colltort, al terme municipal de Sant Feliu de Pallarols.

Altres notícies són «El 60 % del Parc Natural és cobert de boscos», a la secció de flora i vegetació; «La reintroducció del cabirol al Parc Natural», a la secció de fauna; «Dos itineraris pedestres per descobrir Sant Feliu de Pallarols», a la secció d'indrets; «El Parc Natural manté el pressupost destinat a subvencions a propietaris i masovers», a la secció d'inversions; «Centres d'informació del Parc Natural», a la secció de turisme; «Escolars de la comarca utilitzen materials didàctics sobre medi ambient» a la secció de divulgació. Finalment, la revista acaba amb l'enquesta «Què valors de viure en la zona volcànica?», una agenda d'activitats organitzades per entitats socioculturals i pel mateix Parc Natural, i una explicació esquemàtica de què és el Parc Natural de la Zona de la Garrotxa.

La publicació és gratuïta. Si voleu rebre-la, podeu contactar amb les oficines del Parc Natural de la Zona de la Garrotxa trucant als telèfons 972 266 202 o 972 266 012, o mitjançant l'adreça electrònica wcdpnzvg@correu.gencat.es. ■

Recull de legislació

Nomenaments

Decret 6/2000, de 10 de gener, de nomenament del senyor Joan A. Solans i Huguet com a director del Programa per al planejament territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques. (DOGC núm. 3057, de 17 de gener de 2000).

Decret 9/2000, de 10 de gener, de nomenament del senyor Joan Llord i Corbella com a director general d'Ordenació del Territori i Urbanisme del Departament de Política Territorial i Obres Públiques. (DOGC núm. 3057, de 17 de gener de 2000).

Decret 15/2000, de 10 de gener, de nomenament de la senyora Montserrat Candini i Puig com a directora general de Patrimoni Natural i Medi Físic del Departament de Medi Ambient. (DOGC núm. 3059, de 19 de gener de 2000).

Resolució de 31 de gener de 2000, de nomenament del senyor Joan Lluís Quer i Cumsille com a gerent de l'Agència Catalana de l'Aigua. (DOGC núm. 3075, de 10 de febrer de 2000).

Espais naturals protegits

Decret 20/2000, de 10 de gener, pel qual es modifica el Decret 328/1992, de 14 de desembre, pel que fa als límits de l'espai del Pla d'interès natural a les Gavarres. (DOGC núm. 3062, de 24 de gener de 2000).

Ordenació del territori

Decret 4/2000, de 10 de gener, pel qual es crea el Programa per al planejament territorial i la seva implementació. (DOGC núm. 3056, de 14 de gener de 2000).

Cursos naturalistes

25 i 26 de març de 2000

Introducció a l'ornitologia de zones fluvials, estepàries i forestals, impartit per **Guillem Chacón i Cabas**, director de l'Estació Ornitològica del Baix Cinca.

15 i 16 d'abril de 2000

Iniciació a la identificació dels ocells pel seu cant, impartit per **Eloïsa Matheu de Cortada**, professora.

29 i 30 d'abril de 2000

Superpoblació d'aus en ambients urbans: problemàtica i mesures de control aplicades al cas de Barcelona, impartit per **Josep Maria Arcos i Daniel Sol**, biòlegs.

27 i 28 de maig de 2000

Relacions sòl-planta en ambients semiàrids, impartit per **David Badia i Clara Martí**, de l'Escuela Universitaria Politècnica de Huesca.

Sessions Científiques

Dimecres, 12 d'abril de 2000

Anàlisi molecular en l'estudi de l'origen dels organismes bilaterals, per **Marta Riutort**, Departament de Genètica, Universitat de Barcelona

fundada el 1899

ICHN
Institució Catalana
d'Història Natural

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Redacció: ICHN
C. del Carme, 47
08001 Barcelona
Tel. 932 701 652
Fax 932 701 180

Imprimeix: IMPRENTA BADIA, SL
Maqueta: Albert Beltran
Dipòsit Legal: B-39829-1995

Agenda

Cicle de conferències i sortides del Baix Cinca

8 d'abril de 2000

Vegetació I, impartida per **Alfred Bellés**, naturalista.

9 d'abril de 2000

Sòls, impartida per **David Badia i Clara Martí**, de la Universitat de Saragossa.

Geologia, impartida per **Dario Vidallet**, geòleg.

13 de maig de 2000

Vegetació II, impartida per **Josep Lluís Escuer Ibarz**, biòleg i professor IES de Fraga.

Moixons, impartida per **Guillem Chacón i Cabas**, director de l'Estació Ornitològica del Baix Cinca.

Peixos, impartida per **Joan Carles Portela**, naturalista.

Muricecs (rat-penats) per **Juan José Bafaluy**, naturalista i guarda fluvial de Aiguabarreig

Xerrades

8 d'abril de 2000

La comarca del Baix Cinca durante el trànsit oligoceno-mioceno, síntesis evolutiva de una zona aluvio-lacustre, impartida per **Arantxa Luzón**, de la Universitat de Saragossa.

El medi biològic vegetal de l'Aiguabarreig Segre-Cinca, assaig d'interpretació, impartida per **Josep A. Conesa Mor**, de la Universitat de Lleida.

Recordeu

Horari d'atenció als socis de la ICHN

Dilluns, dimecres i divendres, de 9 h a 14 h

Dimarts i dijous, de 16 h a 20 h

Adreça electrònica: ichn@iec.es

Adreça d'Internet: <http://www.iec.es/ichn>

Han col·laborat en la redacció d'aquest NOTÍCIES:

Ignaci Cebrian, Guillem Chacón, Consorci Alba-Ter, Josep Germain, Xavier Llimona, Xavier Oliver, Joan Pino, Joan Rovira, Jordi Sargatal, Florenci Vallès i Joan Vallès.